

Valeriu Anania,

Drama divină a lui Hyperion

(Telegraful Român, 17-20/1983)

E greu de presupus că la aniversarea unui secol de la publicarea *Luceafărului* lui Eminescu s-ar mai putea scrie despre acest poem și altceva decât articole festive. Toată critica literară românească, de la condeiele cele mai autorizate, până la cutezătorii dizertației de circumstanță, l-a analizat din toate unghiurile și planurile, unanimă în a recunoaște că el reprezintă nu numai culmea creației eminesciene, ci și un pisc de nimeni încă atins în relieful poeziei noastre naționale. Că *Luceafărul* exprimă, în esență, condiția singulară a geniului în relație cu oamenii obișnuiți, condiție în interiorul căreia nici el nu poate fi fericit și nici nu poate feri pe cineva, e astăzi un loc comun. Limpeziri îndestulătoare s-au făcut și asupra dublei surse de inspirație a poemului: pe de o parte basmul românesc *Fata din grădina de aur*, cules și publicat de Kunisch, pe de alta, legenda lui Hyperion, din mitologia greacă. Primei surse i se datorează drama epică, de interes secundar pentru analiza de profunzime, cea de a doua e menită să revele concepția filosofică a poetului, sublimată în încrângătura lirică a mării poezii.

Un poem de talia *Luceafărului* însă are și însușirea de a rămâne pentru totdeauna o operă deschisă. Cu fiecare nouă lectură e posibilă abordarea ei dintr-o altă perspectivă și descifrarea unor sensuri ascunse. Din acest punct de vedere e de reținut atenția cu care o seamă ce critici au stăruit asupra naturii duale a eroului principal, în speță a Luceafărului, și a relației dintre el și divinitate. Problema pare la început simplă, deoarece potrivit mitologiei antice, Hyperion se născuse din Ouranos și din Gheea și, ca atare, el aparținea deopotrivă celor două lumi, cerul și pământul, bucurându-se de facultatea implicării în oricare dintre ele, după voie și împrejurări. Luceafărul lui Eminescu însă se declară ca fiind născut din cer și din mare. Pământului îi aparține nu el, ci fata de împărat. În altă împrejurare își revendică soarele drept tată și noaptea drept mamă. Modalitatea lui de a deveni accesibil fetei este transfigurarea prin mijlocirea fie a apei, fie a întunericului, de unde și dubla lui înfățișare în visul acesteia, de înger sau demon, ceea ce a făcut posibilă descifrarea simbolului androgin. Teluricul așadar, nu este un element al naturii lui, ci doar un mediu de oglindire și o cale de acces către lumea fenomenală. Pe de altă parte, mitologicul Hyperion era unul din cei doisprezece titani, primele creaturi cu care începe vasta teogonie elenă. În poemul eminescian, Luceafărul e o ființă cu desăvârșire

singulară, unica lui relație metafizică fiind aceea cu Domnul, spre care se îndreaptă cu aripi uriașe, mistuind spațiile, și asupra căruia poetul, magistrul al imaginii, nu ne oferă nici un fel de reprezentare. Poate că tocmai imposibilitatea de a determina dubla natură a Luceafărului prin simpla lui raportare la mitul grecesc ița făcut pe unii cercetători să nu se mulțumească cu o simplă suprapunere de motiva; în demersul critic a fost introdusă o nouă relație, aceea dintre Hyperion și Logos. Ar fi de amintit G. Călinescu (timid și marginal). D. Murărașu (didactic, dar foarte direct și explicit), Zoe Dumitrescu-Bușulenga (explorând zonele subtile), Mihai Bulacu (norocos pe document). Acestuia din urmă îi datorăm, se pare, descoperirea unei pagini inedite de manuscris eminescian (în Biblioteca Academiei) pe care se află însemnarea: **Legenda Luceafărului**, dedesubtul căreia începe transcrierea autografă a prologului din Evanghelia după Ioan. Ar fi de văzut, mai la adânc, dacă această vecinătate este o simplă coincidență (din mâna unui poet care-și notează, pe aceeași pagină, gândurile cele mai disparate, după cum îi vin în minte) sau dacă legătura dintre cele două însemnări e deliberată, organică și unitară. Că autorul Luceafărului cunoștea foarte bine Biblia și că citise nenumărate cărți bisericești, e fapt sigur. Că intelectul său era atras cu precădere de textele profunde, nu e nici o îndoială. Tot atât de învederată este și aspirația spiritului său către zonele absolutului, prezentă în întreaga sa operă. Ca atare nu pentru un simplu divertisment va fi transcris el prologul Evangheliei a patra și nu puțin va fi meditat asupra deschiderii: „**La început a fost Cuvântul**”. Eminescu nu putea să ignore că acest Cuvânt de la început, în mărturisirea creștină nu era altceva decât Fiul, a doua persoană a Sfintei Treimi, de o ființă cu Tatăl „prin Carele toate s-au făcut”. Așa dar, Cuvântul e de aceeași esență cu Tatăl și participă la creație ca factor activ. Prologul ionic însă mai are un rol: „Și Cuvântul trup s-a făcut”. Prin urmare la început e vorba de Logosul primordial, născut din tatăl mai înainte de timp, apoi de Logosul întrupat, născut din Fecioară prin Duhul Sfânt. Iisus Hristos are două naturi, dumnezeiască și omenească: prin cea dintâi participă la creație, prin cea de a doua el devine accesibil oamenilor și participă la dramele acestora prin afecțiile lor: bucurie, întristare, milă, mânie, șovăire, suferință, moarte. Logosul întrupat se dăruie lumii fenomenale: de dragul ei devine lumina tuturor.

În universul poemului eminescian, o întrebare crucială: îi aparține Hyperion lumii create, sau participă la natura divină necreată? Câteva variante ale **Luceafărului** păstrate în manuscris, folosesc de câteva ori sintagma „Lumină din Lumină”, evident preluată din Simbolul Credinței și cu trimitere directă la Logosul primordial.